

האם ראוי לפרסם תקלות בערוב, שחלו בשבת עצמה בענין "מוטב שיהיו שוגגין"

ליקטתי ועינתי כהצעה לתלמידי החכמים
אברהם משה בן הרה"ג יעקב גרשון הלוי זצ"ל קצנלנבוגן

שבט תשע"ב
(פברואר 2012)

מדרש רבי רפאל – ירושלים
על שם הגאון רבי רפאל א. י. הלוי קצנלנבוגן זצ"ל

עיה"ק ירושלים תובב"א

תוכן הענינים

שאלה:	3
תשובה:	4
חובת ההודעה ותוכחה על דבר איסור	4
במערכת שמירת התורה והמצוות, ישנה אחריות הדדית. מלבד האחריות האישית של האדם לקיום המצוות בעצמו. רובצת אחריות סביבתית	5
דוגמאות המובאות בגמ' שלא להוכיח את הציבור	7
חילוקי הדינים שבין הודאי לבין הספק	12
ההבדלים שבין דברי הפוסקים הקדמונים לנידון הערוב	18
גדולי ירושלים הורו שלא לפרסם תקלה בערוב כשארעה בשבת עצמה.	20
אין ידוע פסק הלכה מפורש, ממרן הגאון רבי משה פינשטיין זצוק"ל, בעל "אגרות משה", בדבר פרסום תקלה בערוב	22
מסקנת הדעות המפורשת בנדון שאלתנו	23
עיון בתשובת הגאון רבי משה פינשטיין זצ"ל להודיע לציבור המתפללים שלא להפסיק בין תקיעות השופר בר"ה, העוסקת בסברת "מוטב שיהיו שוגגין"	25
חילוק הדין בין ספיקו של בעל אגרות משה לנדון תקלה בערוב שהתגלתה בשבת קודש	27
מסקנת הדיון והדין לערוב לואר מריון פנסילבניה	28
עיקרי הדינים באפשרות לטלטל חפצים בשבת במקומות שאין בהם ערוב תקין. וגם אין בהם חשש רשות הרבים מן התורה	30

בדיון:

האם ראוי להודיע על חסרון בהיקף הערוב בשבת עצמה

לנשיאי הערוב בלואר מריון, ה"ה ר' גלעד גבריהו ור' יהודה שינזון הי"ו

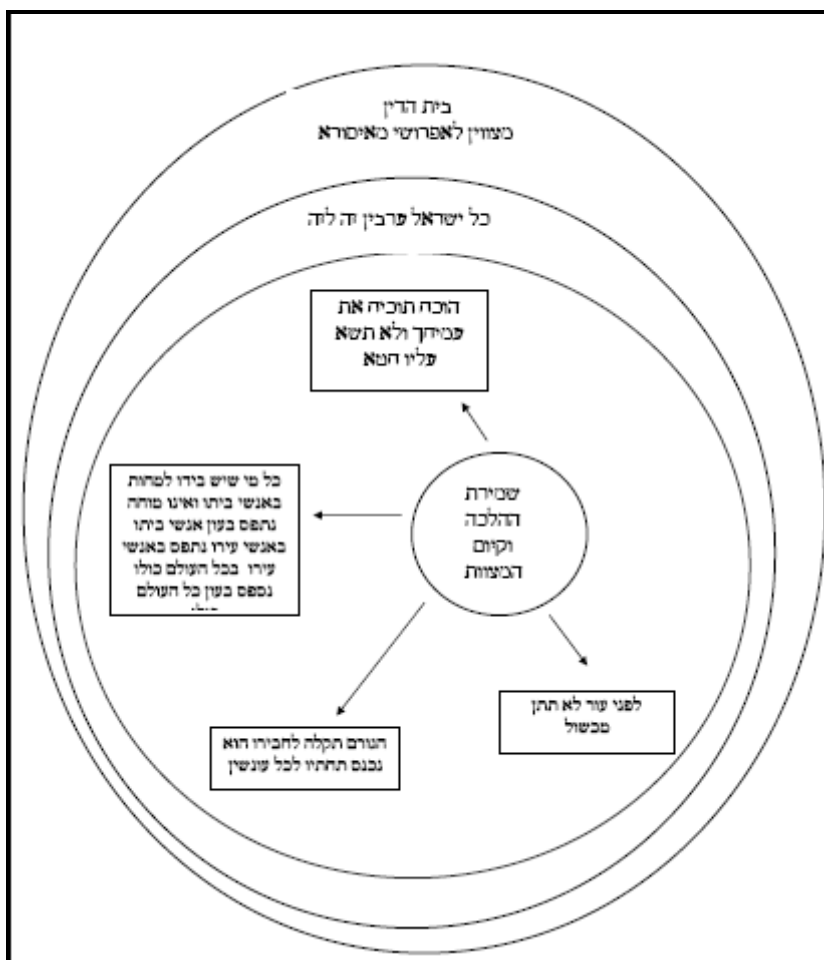
שאלה:

- א. בשבת בבוקר, בזמן התפילה ניגש אחד מתושבי השכונה אלי ואמר לי שלמיטב ידיעתו, הערוב קרוע. כשעבר ברחוב הראשי סיטי אוניו, ראה את אחד מעמודי התאורה שעליהם נסמך הערוב, כשהוא שוכב על הארץ, והחוט גם הוא ניתק ונפל. (תאונת דרכים שארעה במשך הלילה של ליל שבת).
- ב. בהמשך, לאחר התפילה הלכנו לבדוק את המקום, ואכן גילינו שחוט הערוב ניתק כתוצאה מנפילת העמוד, אבל העמוד שלפניו, ושאליו מגיע החוט מהעמוד הקודם עדיין עמד, ומרחקו של העמוד מקיר הבניין היה פחות מעשר אמות, ומצאנו דרך להכשיר את הערוב בדיעבד.
- ג. לאחר התיעצות, הוחלט שלא לפרסם על דבר התקלה.
- ד. בהיקף הערוב שלנו, כידוע, נמצאים כשש מאות משפחות יהודים הסומכים על הערוב. מתוכם הרבה ילדים, ומוגבלים, המתפרסים על כמה בתי כנסת. באזור ההיקף, נמצאים כחמישה רבני קהילות.
- ה. הדברים ברורים, שבתוך השבת, אנשים הנמצאים מחוץ לבית, והם הביאו אתם חפצים, כגון לבית הכנסת, חלקם בודאי יקלע להתלבטות ולנסיון קשה. כיצד לחזור הביתה. המפתחות, הסידור, המשקפים, עגלת התינוק עם כל הנצרך לו, ועוד כהנה. ללא ספק שחלק ניכר, לא יעמוד בנסיון. ובאיזה אופן שהוא ימשיכו לטלטל, למרות ההכרזה על ביטול תיקוני הערוב. לעומת זאת גם הוא ללא ספק, רבים, יראי שמים, יקפידו מאד, ומרגע הידיעה על התקלה, הם ימנעו באופן מוחלט מטלטול.
- ו. ברצוננו לקבל חוות דעתך מה עלינו לעשות במקרים דומים לעתיד?

* * *

תשובה:

חובת ההודעה ותוכחה על דבר איסור

במערכת שמירת התורה והמצוות, ישנה אחריות הדדית. מלבד האחריות האישית של האדם לקיום המצוות בעצמו. רובצת אחריות סביבתית לחברה כולה, והיא באה לביטוי בכמה אופנים, בתורה:

- א. בפרשת קדושים (ויקרא יט' יז'): "הוכוז תוכיזו את עמיתך, ולא תשא עליו זוטא". מפרשי המצוות כתבו על מצוה זו: "מצוות התוכחה היא כשרואה חבירו עובר על דברי תורה מצווה להוכיחו, ואם לא חדל מן העבירה מצוה לחזור ולהוכיחו אפילו מאה פעמים, עד שיכנו, או עד שיקללנו".
- ב. במצוות "התוכחה" שתי פנים: א. חובה להעמיד התורה. חובתו של כל יחיד ויחיד לשמור ולהקפיד שלא יעשו דבר עבירה על ידי המחוייבים לה. ציווי זה של תוכחה אינו פג, מפני הסברא היא שבכל פעם כשיוסיף להוכיחו שמא בפעם הזו ישמע. ב. מצוות "התוכחה" אינה כפופה לשמיעת העובר, מצוות התוכחה היא על המוכיח, כדי שלא ידבק בנפשו ח"ו הזלזול במצוה. ויקל דעתו בה, ולכן גם אם העובר לא יקבל התוכחה חובה נשארה על המוכיח.
- ג. מניעה מתוכחה, ומהסרת המכשול, היא באחריות המוכיח, עד כדי שלעתיים עלול הנמנע מן התוכחה, להתפס בעוון העברינים. בפרשת מטות (במדבר, ל' טז) בדיני הנדרים נאמר: "ואם הפר יפר אתם אזורי שמעו ונשא את עוונתה", מדובר בבעל שהפר נדרי אשתו לאחר הזמן הראוי להפרה, והאשה עברה על נדרה, נושא בעלה בעוון אשתו, ורש"י כותב על כך: "הוא נכנס תחתיה, למדנו מכאן שהגורם תקלה לחבירו, הוא נכנס תחתיו לכל עונשין".

כל ישראל ערבין זה בזה

- ד. בנוסף לאמור לעיל, נוסף החיוב: "ערבות" – "כל ישראל ערבין זה בזה" (מסכת שבועות דף לט' א). ערבות הדדית זו קבלו בני ישראל לקראת כניסתם לארץ¹. מאז, חלה אחריות של כל אחד ואחד מישראל, על החטאים של חבירו. הפוסקים דנו באריכות על השווה והשונה שבין מצוות "התוכחה" = מצוה שקיבלנו בסיני, לבין ה"ערבות" שניתנה לנו רק בערבות מואב².

¹ עיין מס' סוטה דף לז' ב'.

² ועיין להלן בדברי שו"ת אבני נזר בהלכות נדוי וחרם ס"א תס"א.

פרסום תקלות בערוץ שנודעו בשבת

ה. על הפסוק בפרשת נצבים (דברים כט' ט'): "אתם נצבים היום כלכם, וגו', זקניכם ושוטריכם כל איש ישראל", וגו'. ופירשו האור החיים והכלי יקר, שכאן התכוין משה להכניסם בערבות זה על זה. וכן מובא במדרש תנחומא שדרש שם: כל איש ישראל נתפסים בעוון איש אחד.

הגמרא במסכת שבועות (דף לט' א'), דורשת על הפסוק בפרשת בחוקותי, (ויקרא כו' לז)³: "וכשלו איש באזויו", וגו', שכל ישראל ערבין זה בזה, ומקשים אם כבר היו ישראל ערבין זה בזה במתן תורה או לכל הפחות מהקמת המשכן, שהיה בשנה ראשונה/שניה ליציאת מצרים, אם כן איזה "ערבות" נוספה להם בשנה הארבעים כשעמדו בערבות מואב?

עוד מצאנו במכילתא (פרשת יתרו, פ' ד'): רבי אומר כשעמדו כולם על הר סיני לקבל תורה, נתמשכנו זה על זה. אמרו לו: על הגלויים אנו כורתים ולא על הנסתרים. שלא יהא אחד ממנו חוטא בסתר, ויהא הציבור מתמשכן. ומכאן שכבר קבלו עליהם דין ערבות זה בזה כבר ממתן תורה?"

בגמרא סנהדרין (דף מג'), נחלקו רבי יהודה ורבי נחמיה, רבי יהודה סובר דלא ענש על הנסתר עד שעברו ישראל את הירדן, שזה היה בערבות מואב. ולדעת רבי נחמיה לא ענש על הנסתר כלל, אף אחרי שעברו ישראל את הירדן.

ואם כן לפי זה, לדעת רבי יהודה יש חילוק בין הברית הערבות של: "וכשלו איש באחיו" לבין: "כל איש ישראל", בשניהם היתה ברית להיות ערבים זה בזה, ההבדל הוא שהברית והערבות שניתנה במתן תורה היתה רק על ה"נגלות", ובערבות מואב היתה הערבות אף על ה"נסתרות".

עיין בספר "מנחת חינוך"⁴, החילוק בין הערבות בפרשת בחוקותי לבין הערבות של פרשת נצבים. שאותה ערבות ראשונה, שנתערבו במתן תורה, הפסיקה בחטא העגל, וחזרה בשנת הארבעים בערבות מואב.

³ על פי המפרשים פרשת בחוקותי נאמרה בשנה הראשונה או השניה ליציאת בני ישראל מארץ מצרים, = מתן תורה או הקמת המשכן.

⁴ מצוה שסד'.

ר' ברוך בער ליבוביץ⁵ בדרוש בענין הערבות, שואל מהגמרא (בבא בתרא דף קעג' ב'), שאמרו שם בדיני ערב, "שאינן נפרעין מן הערב תחילה", ובמס' שבת (דף לג'), למדנו שבזמן שצדיקים בדור, נתפסים [הצדיקים] בעון הדור? וקשה, דכיון שתחילה יש לתבוע מן החייב עצמו, ואין נפרעין מן הערב תחילה, אם כן למה נענשים הצדיקים? תחילה יש להפרע מן הרשעים שחטאו? ותירץ הרב ר' ברוך בער זצ"ל, דהרי שני מיני ערב הם, הערב הרגיל שאינו קבלן, והערב הקבלן, ובערב קבלן יכול הבעל חוב להפרע מן הערב תחילה, מפני שהדבר נחשב כאילו הערב קיבל את ההלואה בעצמו. והצדיקים נחשבים לערב קבלן, ואשר על כן נתפסים בעון אנשי הדור.

לפני עוור לא תתן מכשול (ויקרא יט' יד)

1. חובת האחראים והמופקדים על עניני עניני הלכה למען הציבור. לעשות את כל הפעולות הנדרשות לתיקון הענין עליו הם מופקדים, כדי שלא יצא דבר מכשול על ידם. ובודאי שאם האחראים יודעים על דבר מכשול או תקלה שהם בתחום אחריותם והוא אסור על פי ההלכה, חייבים להודיע לציבור על המצב, כדי שהציבור ידע על דבר התקלה, וידע להמנע מן המכשול. ולדוגמא: השוחט, המשגיח, הסופר, אם יודע על דבר איסור, והוא מעלים זאת מהציבור, הרי מלבד החובה של "הוכח תוכיח" יש כאן גם: "לפני עוור לא תתן מכשול".

2. עם האמור. אנו מוצאים מקרים מסוימים בגמ', שהעדיפו החכמים שלא להודיע או לפרסם דבר איסור לציבור, מפני שהערכה היא שהפרסום והתוכחה דוקא יגרמו תגובה הפכית. במקום לצמצם את המכשול, דוקא יגרמו להגדילו. לעתים חששו החכמים שמקבל התוכחה לא יסור מדרכו, וימשיך במנהגו הרע. והתוצאה תהיה שבמקום שעד עכשיו, היתה לו חוסר ידיעה מן האיסור והוא נחשב ל"שוגג". התוכחה דוקא תהפוך אותו מכאן ואילך להיות "מזיד". ולכן, השתיקה עדיפה. הערכה זו נקראת בלשון ההלכה: "מוטב שיהיו שוגגין משיהיו מזידין".

דוגמאות המובאות בגמ' שלא להוכיח את הציבור

ח. בגמרא מסכת שבת (דף קמח' ב') למדנו:

⁵ ראש ישיבת "כנסת בית יצחק" מקמניץ, בעל מחבר ספר "ברכת שמואל", נפטר בשנת ת"ש (1940)

פרסום תקלות בערוץ שנודעו בשבת

"אמר רבא לא ליתב אינש אפומא דלחיא דילמא מיגנדר ליה חפץ ואתי לאיתויי. והא קא חזינן דמיתבי חצבי ויתבן אפומא דמבואה ולא אמרינן להו ולא מידי אלא הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין".

רבא הביא גזירת החכמים, לאסור את הישיבה על פתח המבוי בשבת, מפני החשש שמא יפול מידי היושב חפץ אל מחוץ למבוי (= רשות הרבים או כרמלית). כח השכחה וההרגל עלול לגרום שחפץ שנפל והתגלגל מן המבוי אל החוץ, יבואו להכניסו חזרה אל המבוי, ויעבור על איסור "הוצאה מרשות לרשות".

כנגד דברי רבא, שאלה הגמ', שהרי בקביעות אנו רואים נשים יושבות על פתח המבוי, ולא שמענו שהרבנים מחו והוכיחו אותם על כך? והגמ' עונה, שהסיבה שלא מחו החכמים על כך מבוססת על הסברא של "מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין". כאמור, העריכו החכמים שאותם הנשים שהורגלו לשבת שם על פתח המבוי לא ישנו הרגלם, גם אם נוכיחם ונלמדם על דבר האיסור לא יקשיבו לקול התוכחה, והתוצאה תהיה שהם ימשיכו לשבת שם, והפעם, ב"זדון", שלא לשמוע בקול חכמים.

ט. הגמרא במסכת ביצה (דף ל' א'), מביאה דוגמאות נוספות, בהם הומלץ שלא להוכיח את הציבור על דבר איסור, ובין הדוגמאות מובא הדין של: "אין מטפחין ואין מספקין ואין מרקדין – בשבת", ובכל זאת אין החכמים מוכיחין את הציבור על כך, מפני אותו דין של "מוטב". וכן, הדין של: "תוספת יום הכיפורים", דהיינו את תענית יום הכיפורים (החל בעשירי לחודש תשרי) יש להתחיל מעט קודם לשקיעת החמה של יום התשיעי לחודש תשרי, להפסיק את האכילה והשתיה עוד ביום התשיעי, מבעוד יום, כדי "להוסיף מן החול על הקודש". הלכה זו, אין להוכיח את הנשים על כך, שיקול הדעת אומר: שהנשים לא ישמעו לקול המוכיחים. וחזרת הסברא האמורה: "מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין"⁶.

⁶ הרמב"ם בהלכות שבת עשור פ"א הלכה ז' כתב: "נשים שאוכלות ושונות עד שחשיכה והן אינן יודעות שמצוה להוסיף מחול על הקודש, אין ממחין בידם, שלא יבואו לעשות בזדון, שהרי אי אפשר שיהיה שוטר בבית כל אחד ואחד להזהיר נשיו, והנח להן שיהיו שוגגין ואל יהו מזידין, וכן כל הדומה לזה".

השו"ע באו"ח סי' תר"ח סעיף ב' כתב: "נשים שאוכלות ושונות עד שחשיכה והן אינן יודעות שמצוה להוסיף מחול על הקודש אין ממחין בידם כדי שלא יבואו לעשות בזדון. והרמ"א מוסיף: "והוא הדין בכל דבר איסור אמרינן מוטב שיהיו שוגגין ולא יהיו מזידין, ודוקא שאינו מפורש בתורה אע"פ שהוא מדאורייתא, אבל אם מפורש בתורה מוחין בידו (ר"ן פ"ד דביצה והרא"ש בשם העיטור) ואם יודע שאין

י. רש"י בפירושו⁷ כתב וז"ל: "הנח להם בדבר שהרגילו בו, ולא יחזרו בהם". נראה שהחישוב בסברא – לדברי רש"י, שעדיף שלא להודיע על דבר האיסור, הוא בדבר המורגל אצל ההמון, וכח ההרגל יקשה עליהם לשנות הרגלם, ולא יעמדו בנסיון. גם לאחר שישמעו מן הרבנים על האיסור שבדבר, הם יעברו עליו, וימשיכו במנהגם הרע, ונמצא שגדול ההפסד מן התועלת, שהרי התוכחה לא תביא תיקון, אלא אדרבה מכשול – במזיד.

יא. הדוגמאות האמורות לעיל, בהם קבעה הגמ' שעדיף שלא להוכיח ולא להורות הלכה לציבור מפני הסברא של: "מוטב שיהיו שוגגין" וכו', עוסק במצות התוכחה, כלומר תפקידם של הרבנים מנהיגי הציבור למחות על כל דבר איסור הפרוץ, ולהוכיח ביחיד וברבים, על תיקון הדת. והוא הדין על כל מי שיודע איזה דבר עבירה הנעלם מחבירו, חייב להודיעו כי דבר זה אסור. ואם לא הודיעו הרי הוא בכלל: "ולפני עור לא תתן מכשול". וכדברי הגמ' מס' שבת דף נד' ב' "כל מי שאפשר למחות לאנשי ביתו ולא מיחה נתפס על אנשי ביתו, באנשי עירו נתפס על אנשי עירו, בכל העולם כולו נתפס על כל העולם כולו".

יב. אנו מוצאים את אותה הסברא אצל החכמים, לא רק במצות התוכחה, אלא גם בהערכה האם לתקן תקנות וגזירות לציבור. והגמרא (בבא בתרא דף ס' ב) אומרת: "תניא אמר רבי ישמעאל בן אלישא, מיום שפשטה מלכות הרשעה שגזורת עלינו גזירות רעות וקשות, ומבטלת ממנו תורה ומצות, ואין מנחת אותנו ליכנס לשבוע הבן⁸, דין הוא שנגזור על עצמנו שלא לישא אשה ולהוליד בנים וכו', אלא הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין". חכמים

דבריו נשמעין לא יאמר ברבים להוכיחן רק פעם אחד אבל לא ירבה בתוכחות מאחר שיודע שלא ישמעו אליו אבל ביחיד חייב להוכיחו עד שיכנו או יקללנו". עכ"ל השו"ע והרמ"א.

לשון המחבר בשולחן ערוך הוא כלשון הרמב"ם, רק בשינוי אחד. שבשו"ע לא הוסיף הסברא שכתב הרמב"ם "שהרי אי אפשר שיהיה שוטר בבית כל אחד ואחד להזהיר נשיו". ואולי הנפקא מינה היא במקרה פרטי של אדם היודע שאשתו יראת שמים ושומעת בקול דבריו בהלכה.

בדעת הרמ"א אנו מוצאים חילוקים נוספים, כגון, הבדלים במקור האיסור דאורייתא או דרבנן, וכן יחיד ורבים, או פעם אחת ויותר. ועיין ב"לבושי שרד" דמדבריו נראה דמה שכתב הרמ"א שברבים יש להוכיח פעם אחת ודיו, הוא בדברים מדאורייתא, אבל בדברים מדרבנן אין צריך להוכיח כלל ברבים. עוד עיין במחצית השקל בשם תשובות "מעיל צדקה" סי' יט' בדבר שאחזו להם מנהג גרוע בפרהסיא מיקרי גלוי לנו שלא יקבלו ואין צריך למחות, אלא אם כן הוא מפורש בתורה. והוסיף שספקו כמ"ש הים של שלמה, ודייק כן מלשון רש"י בביצה (דף ל' א', הובא לעיל).

עוד עיין בהגהות רבי עקיבא איגר על דברי הרמ"א באו"ח סי' תר"ח, לעיין בספר אורים גדולים פרשת כי תשא, (אור לישרים), גם שם אפשר להבין דיש לחלק בדין זה, ופעמים שאין צריך להוכיח כלל.

⁷ במס' ביצה דף ל' א' בדיבור המתחיל: הנח להם.

⁸ קיום מצות המילה

פרסום תקלות בערוץ שנודעו בשבת

סברו כי לאור חוקי המלכות האוסרים את לימוד התורה ואת קיום מצות המילה, חובה לאסור את הנישואין ואת הילודה. ובכל זאת נמנעו מלגזור כך, מפני הסברא של "מוטב שיהיו" וכו', חכמים נמנעו מלגזור גזירה שלא תביא תועלת מפני המזידים, וכותב רש"י: "דמשום דלא יוכלו לעמוד בה יבטלוה ונמצאו מזידין". דוגמא זו שונה מנידון מצות התוכחה, כי כאן נמנעו החכמים מלגזור גזירה לאיסור, ונדון דידן עוסק במקום שישנו מכשול ידוע, ויודעים ראשי הקהל שיש כאן מכשול, והם נמנעים מלפרסמו.

יג. מרן הגאון רבי משה פינשטיין זצוק"ל⁹, שהביא את הגמרא הנ"ל, ובתוך דבריו הקשה, שהרי ממה נפשך היכי דמי, אם הוא באופן שרוב הציבור לא ישמע לגזירה של לישא אשה, הרי בכהאי גוונא אין הגזירה חלה כלל, ואינו מדין "מוטב שיהיו שוגגין", שהרי הכלל ידוע הוא ש"אין גוזרין גזירה על הציבור אלא אם כן רוב הציבור יכול לעמוד בה", ואפילו גזרו חכמים גזירה כזו, אם הערכה היא שרוב הציבור לא יישמע לגזירה אין הגזירה חלה, ובטילה ומבוטלת מעיקרה, ומכאן מסיק הרב פינשטיין, שבעל כרחנו לפרש, שמה שאמרו בגמ' "שדין הוא שנגזור שלא לישא אשה", מדובר באופן שהעריכו חז"ל שרוב הציבור כן ישמע ויקבל הגזירה, ורק מיעוט מהציבור לא יקיים דברי הגזירה. כלומר, סברת "מוטב" נאמרת גם באופן שמיעוט מן הציבור ייכשל.

ומדבריו אלו, של הגר"מ פינשטיין זצוק"ל, נוכל להסיק שסברת "מוטב שיהיו" וכו', אמורה לעתים גם כשלפנינו שתי קבוצות, דהיינו החכמים נמנעו מלהתריע על המכשול בפני כלל הציבור, גם לאלו שישמעו ויקשיבו, מתוך החשש של הקבוצה האחרת שלא תשמע, ויהפכו להיות מזידין. כלומר, בגלל המיעוט שלא ישמע בקול הגזירה, נמנעו מלגזור גם עבור הרוב, על אף שהיה הדבר ראוי מחמת עצמו¹⁰.

יד. בדרך כלל הגישה ההלכתית בקיום המצוות, לא לחשב חישובים של רווח והפסד, אלא כל מצוה שאדם מצווה לעשותה, יעשנה כמצוותה, מבלי להתחשב בתוצאותיה על פי ההגיון. בכל זאת במצוות התוכחה אנו פוגשים בחישובים הגיוניים של רווח והפסד.

⁹ בספרו "דברות משה" למסכת שבת עמוד ריט, ענף ב'.

¹⁰ ראה להלן, דיון בדעתו של הגאון רבי משה פינשטיין זצוק"ל, ביחס לפסיקתו באגרות משה אודות ההכרזה בבית הכנסת שלא לדבר בעת תפילת המוסף של ראש השנה כדי שלא להפסיק בין התקיעות. אכן, הנדון כאן, אינו דומה במלואו, שהרי בפועל לא גזרו החכמים הגזירה שלא לישא אשה, וגם הרוב אין להם שום מכשול גם לא של שגגה, וכתבנו הדברים רק כדמות ראייה.

בספרי האחרונים אנו מוצאים שיש מאד להקפיד בשימוש בסברה של "מוטב שיהיו שוגגין" וכו', מפני שח"ו תשכח התורה מישראל, מפני שבכל פעם ימנעו הרבנים מן התוכחה, על סמך הסברא של "מוטב". ובתשובות התשב"ץ¹¹ כתב: "ואילו הנחנו בני אדם על מה ששוגגין בכל יום מוסיפין שגגות ותפול התורה מעט מעט".

טו. המהר"ם שיק¹² מאריך לדון במצות "הוכח תוכיח את עמיתך", ובדבריו הוא מעלה שבמצוה זו שני חלקים ושתי מצוות: א. מצות התוכחה כדי למנוע את השני מדבר עבירה. ב. דין "ערבות", כיון ש"כל ישראל ערביין זה בזה", הרי שעבירה שעובר האחד נחשב הדבר לעבירה של כל הציבור ועם ישראל כולו. נמצא שהמוכיח בעצמו חלה עליו אחריות שיתופית להוכיח ולמנוע את האיסור כדי שלא ייחשב לשותף לאותה העבירה, וחובה זו מוטלת עליו למנוע אותה, וכותב המהר"ם שיק שם, שלולי מצות התוכחה, היינו למדים אותה מדין ה"ערבות" שקבלו ישראל זה בזה¹³.

טז. אנו מוצאים דעות בפוסקים שמרחיבים את הסברה האמורה לדרגות נוספות, מעבר ל"שוגג" ול"מזיד". בגמ' מצאנו רק השיקול היחסי של עבירה בשוגג, מול עבירה במזיד. שאם לא נפרסם יעברו ב"שוגג", ואם נפרסם יעברו ב"מזיד". אבל לעתים ישנם גם הערכות אחרות, ולדוגמא: "המזיד ללא התראה", מול "המזיד בהתראה", ההבדל ביניהם הוא העונש. שהמזיד ללא התראה לא יוכלו להענישו, והמזיד בהתראה יענש. מצד אחד מחויבים להוכיח את העברנים ממצוות "הוכח תוכיח", ודרשו חז"ל שחובת התוכחה היא אפילו אלף פעמים. ובמצב הנתון כבר לא ניתן לומר את הסברא של "מוטב שיהיו שוגגין", מפני שברור לנו שהציבור יודע מדבר האיסור, והוא בין כך מזיד. דעתו של בעל ספר ה"יראים"¹⁴ סי' לז' היא, שבאופן שיודעים בודאי שלא ישמעו לתוכחה, וגם ידוע שהציבור יודע מן האיסור, וכולם מזידיים, אף על פי כן יש לעתים להמנע מן התוכחה מפני הסברא: "מוטב שיחטאו בלא התראה משיחטאו בהתראה". וכן משמע בסמ"ג עשין

¹¹ הרבי שמעון בן צמח חלק ב' ענין מז'.

¹² ספר שאלות ותשובות הרבי משה שיק, (מגדולי רבני הונגריה, מתלמידי החתם סופר, נפטר תרל"ט 1879), אורח חיים, בתשובה סי' שג'.

¹³ וההבדל העקרוני בין שני החלקים שבמצוה, כותב המהר"ם שיק, אם חייב המוכיח להוציא הוצאות ממון על התוכחה, שמדין מצות התוכחה אין חייב להוציא ממון, אבל מדין ערבות, על זה צריך להוציא ממון כמו שמחויב אדם להוציא ממון על המצות.

¹⁴ מתקופת הראשונים, ר' אליעזר ב"ר שמואל ממיץ, צרפת המאה ה-יב, מבעלי התוספות ומגדולי תלמידיו של רבינו תם

סוף סי' יא' שהוכיח כן מהגמ' במס' שבת דף נה'. (ועיין בזה במהר"מ שיק או"ח סי' שג').

חילוקי הדינים שבין הודאי לבין הספק

יז. התוס' בכמה מקומות¹⁵, הקשו על בסיס הסברה האמורה, והביאו הוכחות ומקרים שבהם קיים החשש הסביר של: "מוטב שיהיו שוגגין משהיו מזידין" ולא ישמעו ולא יקבלו את התוכחה, אף על פי כן ובכל זאת, כן נדרש מהרבנים להוכיח את הציבור. ומסקנת התוס' שיש חילוק בין שתי קבוצות. הדין והסברא של: "מוטב שיהיו שוגגין" וכו', נאמר רק באופן ששיקול הדעת של הרב הוא החלטי, כלומר הדבר ברור שלא ישמעו בקול התוכחה. אבל במקומות בהם השיקול דעת אינו החלטי, רק בהשערה הרב נוטה לחשוש, והוא רק נוטה לספק, ואפשרי הדבר שכן ישמעו לקול המוכיחים, במקומות אלו חייבים להוכיח.

יח. על שיטת התוס' שהובאה לעיל, בחילוק בין שיקול דעת המבוסס על ודאי, לבין שיקול דעת המבוסס על ספק. דן אחד מגדולי האחרונים בעל "גידולי תרומה" לרבי עזריה פיג'ו בחיבורו "בינה לעתים"¹⁶.

יט. בכדי שנבין לעומק את שיטת התוס', ואת קושית רבי עזריה פיג'ו, נרחיב את הדברים: הגמ'¹⁷ מביאה דין ודברים שהיה בין רבי זירא לרבי סימון עד כמה חובת הצדיקים להוכיח את הרשעים. אומרת הגמ':

"אמר ליה רבי זירא לרבי סימון לוכיחנהו מר להני דבי ריש גלותא. [רבי זירא דרש מרבי סימון להוכיח את תלמידיו על דברים שהם עושים שלא כהלכה. ועל כך השיב רבי סימון]: לא מקבלי מינאי. [אין טעם שהוכיחם, מפני שבין כך לא יקבלו תוכחת. חזר רבי זירא ואמר לו]: אף על גב דלא מקבלי, לוכיחנהו מר. דאמר רבי אחא בר' חנינא וכו', שבאה מידת הדין לפני הקב"ה וקטרגה על הצדיקים שהיה להם למחות ברשעים ולא מיחו, [וצריכים להתפס ח"ו בעוון הרשעים. השיב לה הקב"ה]: גלוי וידוע לפני שאם מיחו בהם לא יקבלו מהם. אמרה [מידת הדין] לפניו [להקב"ה]: אם

¹⁵ מס' שבת דף נה' א'. תוס' ד"ה אע"ג [וראה להלן הרחבה למקור שיטתם, ובדבריו של בעל ה"בינה לעתים". וכן במס' בבא בתרא דף ס' ב' תוס' ד"ה מוטב. ועוד במס' עבודה זרה דף ד' א' תוס' ד"ה שהיה.

¹⁶ מגדולי חכמי איטליה במאה ה-17. דרוש מז'.

¹⁷ מס' שבת דף נה' א'.

לפניך גלוי, להם מי גלוי? [ואין לתלמידי החכמים לחשב חשבונות לתוצאות התוכחה].

לפנינו חילוקי דעות בין רבי זירא לרבי סימון, בחובת תוכחה על מעשים לא טובים שעושים התלמידים. רבי סימון לא הוכיח את התלמידים, כי לדעתו התוכחה לא תועיל, שהרי לא ישמעו לו. ורבי זירא סבור – על סמך מדרשי חז"ל – שחובת הרב להוכיח בכל מצב. זו חובתו, ואין לרב הזכות לשקול את התוצאות.

התוס'¹⁸ שם הקשו על רבי זירא, איך טוען רבי זירא – על סמך דרשות חז"ל – שצריך רבי סימון להוכיח את הרשעים בכל מצב, הרי ראינו בגמ' שאומרים את הסברא "מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין", וכך אכן היתה דעתו של רבי סימון בתשובתו, שלא יקבלו ממנו את תוכחתו? הרי לנו שחכמים חישבו את תוצאות התוכחה, ובמדה והעריכו שהתוכחה לא תועיל, לא הוכיחו.

מכח קושיא זו חילקו התוס' בין הדברים. הסברא: "מוטב שיהיו שוגגין", נאמרת רק באופן שברור למוכיח שדבריו לא יתקבלו, משא"כ במקרה של רבי זירא היה רק ספק, שמא לא ישמעו לתוכחתו, ולכן סבור רבי זירא שיש להוכיח אותם.

כ. בעל הבינה לעתים מתמיה על קושית התוס' וכותב:

דפשיטא דלישנא דר' סימון "לא מקבלי מינאי" מורה דעל הודאי קאמר ולא מספק, [מנין קבעו התוס' שהמקרה בו דנו רבי זירא ורבי סימון עסק באופן שספק שישמעו לתוכחה, הרי רבי סימון אמר בבירור שלא ישמעו לו]. קשה לי עוד, דמייתו מההיא... דגבי תוספת יום הכיפורים, לומר דבודאי אין מקבלין... ואני בעניי איני רואה שום סתירה מהכא להתם, אפילו יהיה שם בספק אם מקבלין, כדמשמע מסתמיות הדברים, דלכל מאן דחזינן דקאכלי ושתו עד שתחשך לא אמרינן ולא מידי מטעמא דהנח וכו', וכן בשאר מילי דמייתי התם לסתם כל אדם ולא מחלקינן בין ודאי לא מקבל לספק. [חכמים לא חילקו את הדין, לברר אצל כל אחת מאותם האוכלות בערב יום הכיפורים בשעה מאוחרת, ואם נאמר שהסברא של מוטב שיהיו שוגגין עוסקת רק בתנאי שהדבר ברור שלא ישמעו לתוכחה, היה הדבר צריך בדיקה לגבי כל אחת ואחת].

והחילוק לענ"ד הוא מבואר, דהתם כל הנהו מילי, כי עבדי להו אינשי היינו משום דבעינייהו אין שם איסור, דלא ידעי שהתורה

¹⁸ מס' שבת שם ד"ה ואע"ג.

פרסום תקלות בערוב שנודעו בשבת

ציוותה להוסיף מחול על הקודש, וכן באחרים שאסרו חכמים, סברו דמותרים הם, ולפיכך אמרינן דאפילו על הספק מותר הוא להניחם על טעותם, דסוף סוף שונגים הם ואינם עושים במזיד, כיון דלא ידעי דאיכא איסורא, דאם יאמרו להם שלא יעשו כן מפני שיש איסור בדבר, אם אז לא יקבלו איכא פשיעותא גביהו, ותכבד אשמתם, שהם מזידים, ולפיכך אמרינן, מוטב שיהיו שונגים וכו', אבל בהך דבי ריש גלותא, הנהו לא היו חוטאים בשונג, כי יודעים היו שיש איסור במה שהם עושים, וברשע ופשע היו מזידים, הילכך אמר ליה רבי זירא דמכל מקום לוכיחנהו, משום דכיון דגם אי לא מוכח להו לאו שונגים נינהו, אלא מזידים גמורים, אדרבה, מוטב להוכיחם שמא יחזרו בהם, ויהיה הרווח גדול מאד, יותר מההפסד אם לא יקבלו, דבין הכי ובין הכי מזידים הם, ולא יתחלף אלא בפחות ויתר.

[בעל בינה לעתים מחלק בין דין הגמ' שם אמרו "מוטב שיהיו שונגין" העוסק – בין היתר – בתוספת עינוי בערב יום הכיפורים, שהציבור אינו מודע כלל, למצות התוספת, שזו מן התורה, ונחשב להם הדבר ל"שונג גמור", כי האוכלים עד השקיעה סבורים לתומם שהדבר מותר ממש. לא כן באותם הדברים שביקש רבי זירא מרבי סימון להוכיח את התלמידים, שם היו הענינים בדברים שהתלמידים ידעו את האיסור שבזה, רק השיגרה וההרגל גרמו לקהות החושים, ולזילות, ולכן נחשב הדבר לשונג קרוב למזיד, ולכן לדעת רבי זירא חובת הרב להוכיח, מבלי להתחשב בתוצאות].

והוא ממשיך:

ולענין הא ד"לפניהם מי גלוי¹⁹" דמשמע דאם היה גלוי לפניהם שלא יקבלו ניהא דלא מיחו אע"ג דהיו עוברים במזיד, ייראה לענ"ד, דמעיקרא קושיא ליתא, והדבר מבואר, דמידת הדין הכי קאמרה: בשלמא לפניך יתברך, הדבר גלוי לפניך, אבל לפניהם מי איכא מידי שיוכל לומר שהוא גלוי לפניהם שלא יקבלו, הא אפילו הוכיחום אלף פעמים וראו בפועל שלא קיבלו – מ"מ כבר הוא בחוק האפשריות שעתה יקבלו, ואינו גלוי לפניהם באמיתות ודאי שלא יקבלו, ולפיכך היה להם לעשות את שלהם להוכיחם עכ"פ, כיון שהיו מזידים, כאמור, ושמא בפעם הזאת יקבלו, ואם לא ישמעו, הם את נפשם הצילו, והיינו ממש מאי דקאמר ליה

¹⁹ שנשמע מן הלשון שהדברים מסופקים, ואינם ברורים.

רבי זירא לרבי סימון אע"ג דלא מקבלי, לוכחינהו מר, והוא פשוט. עכ"ל בעל הבינה לעתים.

ז.א. שלעולם אין הדבר ברור, וכמו שאמרו בהוכח תוכיח, שאפילו מאה פעמים.

כא. בשו"ת "דבר יהושע"²⁰, דן אודות שאלת אחד מרבני הקהלות באירופה, בנדון חילוקי דעות בין גדולי הרבנים שהיו בקהילה, אודות שחיטה על ידי טשטוש והימום שהיו עושים לבהמה קודם השחיטה²¹, והשוחטים נהגו לשחוט כך. הרב השואל סבור היה בהחלטיות כי השחיטה באופן זה, אסורה מן התורה, אך חשש לפרסם את דעתו, מפני ראשי הקהל שולטים בעניני השחיטה, ועלולים – אם ישמעו את דברי הרב – לסלק אותו מן הרבנות, ויפסיד פרנסתו. ולכן שאל את הרב אהרנברג האם מותר לו לשתוק ולהמנע מלגלות דעתו, גם מפני שלדעתו, כבר הורגלו השוחטים לשחוט באופן זה, וברור להרב השואל כי לא ישמעו בקולו. וכל מטרתם של ראשי הקהל רק לידע באיזה מחנה נמצא הרב שלהם. ולכן מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין. בשאלה הנדונה בענין השחיטה הפסולה, הועלו שתי שאלות מורכבות זו בזו, האם מותר לרב להמנע מהתוכחה, ולהשאיר את הציבור בעבירה, – מבחינתו ולדעתו של הרב. או שיקוב הדין את ההר וחובתו להוכיח. ותהיינה התוצאות כאשר תהיינה.

השיקולים הם:

- א. הפסד ממוני, מפני שהרב עלול להפסיד את פרנסתו.
- ב. הסברא הנ"ל מוטב שיהיו שוגגים משיהיו מזידין, מפני שהתוכחה לא תתקבל.
- כב. בתשובתו מסתייג המחבר מעמדתו של הרב השואל. בשאלתו כתב הרב השואל: שהדבר ברור שלא יקבלו ראשי הקהל והשוחטים את עמדתו ההלכתית של הרב אודות השחיטה, חולק עליו הרב אהרנברג וסבור: שאפילו שהרבה רבנים ופוסקים חשובים מן הרב אסרו את השחיטה, והשוחטים לא שמעו להם, אדרבה אולי עכשיו אם יעמוד הרב השואל על עמדתו ההלכתית, יבינו השוחטים וראשי הקהל, כי הענין באמת חמור ויש לשנות המנהג. ולכן לדעת המחבר, ניתן להחשיב את השיקול דעת בסברא: "מוטב

²⁰ להגאון רבי יהושע אהרנברג זצ"ל, חלק א' סימן כב'. (מרבני גליציה, הרבה מתשובותיו עוסקות בשאלות בתקופת השואה, נפטר בשנת תשל"ו).

²¹ בלשון השאלה "פערטייבונג".

פרסום תקלות בערוץ שנודעו בשבת

שיהיו שוגגין", רק בעמדת "ספק" = אולי לא ישמעו, אבל אי אפשר להתייחס למצב כאל "ודאי" שלא ישמעו. והרי כבר למדנו ששיטת התוס' שסברת מוטב אומרים רק בודאי ולא בספק. ואם כן, מטעם זה חובת הרב למחות ולגלות דעתו בגלוי.

כג. עם זאת הוא כותב, שהחילוק בין "ודאי" ל"ספק" הוא נושא הנתון במחלוקת. ועל אף ששיטת התוס' – שהובאה לעיל – שבמקום שאין הדבר החלטי, ויש סיכויים שישמעו את התוכחה, חוזרת המצוה של התוכחה למקומה, אעפ"כ שיטת רש"י והרמב"ם היא לא כשיטת התוס'. ולדעתם בדברים שאיסורם מדרבנן, ויש כאלה השוגגים שאינם יודעים הדין, ויתכן (גם בספק) שגם כשידעו לא יסורו מדרכם, וימשיכו במנהגם, אנו אומרים "הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין". ורק בדברים המפורשים בתורה, שם הדין שונה, והמצוה להוכיחם היא אפי' אם קיים סיכון שיעברו במזיד, ולא ישמעו לקול התוכחה. מצות התוכחה לא זזה ממקומה.

כד. ועוד מוסיף ומביא את דברי בעל ה"גידולי תרומה" שהארכנו בדבריו לעיל, אשר לדבריו ישנו חילוק בין שוגג גמור לבין שוגג הקרוב למזיד. שבשוגג גמור גם בספק אומרים הסברא: "מוטב" וכו', ורק בדברים של "שוגג קרוב למזיד" שם רק כשהשיקול דעת הוא ברור ולא בספק, אומרים הסברא של מוטב וכו', בדבריהם לחלק בספק ישמעו, רק במקום שהיה הציבור מזיד, או שוגג רגיל, שם הסיכוי שישמעו עדיף על הסיכון שלא ישמעו, כי ההפסד בסיכון שמא לא יקבלו, הוא פחות מהריוח באם יקבלו, דאין בין מזיד בלא מחאה למזיד במחאה אלא עונש בלבד. אבל במקום שהציבור שוגג גמור, שאינו יודע בכלל על דבר האיסור, ועוד יש סיכון שמא לא ישמעו, שם גם התוס' מסכימים שראוי שלא להוכיח, והכל מפני שהחשש ההפסד שבשתיקה שמא לא יקבלו גדול מהריוח אם יקבלו.

כה. ובסיכום הדין כותב בעל תשובות "דבר יהושע"²²:

ותבנא לדינא אחר אשר נתבאר דיש כמה שיטות ראשונים הסוברים דשוגגין גמורים אפילו בספק אם יקבלו או לא, אין צריך למחות, וזה נראה גם דעת המחבר ורמ"א באו"ח סי' תר"ח, ואף כי למעשה יש לתפוס כהמג"א שם דס"ל כהרא"ש ורי"ף דלא אמרו מוטב שיהיו שוגגין, רק בודאי לא מקבלי ולא בספק מכל

²² בהמשך התשובה שם, אות כט'.

מקום מידי ספיקא דינא לא נפיק. לכן בנ"ד שיש לחוש שיפסיד פרנסתו אם יורה להם איסור בדבר, וספק גדול אם יקבלו, וכיון שמה שנהגו היתר בשחיטה ע"י פערטייבונג היא על פי הוראה מאיזה רבנים הוי להו שוגגין גמורים ויכול לסמוך ע"ד הפוסקים דבספק אם יקבלו אין צריך למחות וא"צ להפסיד ממון בשביל זה, ובפרט במקום חולי ושעה"ד.

כו. לעניננו, בנדון דידן, [על פי סיכום הדין, היוצא מדבריו] בענין הערוב, הרי הציבור נחשב לשוגג גמור, (ואולי אפילו "מתעסק"), והרבה מן הציבור נראה שהם בכלל הסיכון שלא ישמעו או יכשלו בהוראת היתר, מסוגים שונים שאינם מתאימים להלכה, והסיכון גבוה, ולכן הריוח מהשתיקה גדול הרבה מן ההפסד שבסיכון.

כז. בשו"ת "אבני נזר"²³ מחלק בין מצות: "הוכח תוכיח את עמיתך", לבין דין "ערבות", דכל ישראל ערביין לזה בזה. דבאופן שישראל חברו מזיד בדבר איסור, חובת חברו להוכיחו מדין הוכח תוכיח את עמיתך, וזו מצות עשה, לא כן כשחבירו עובר דבר איסור בשוגג, אין על חברו מצות עשה של "הוכח תוכיח", רק דין "ערבות". ונפקא מינה כשיודע המוכיח שחבירו לא ישמע לו ויהיה מזיד, אם המצוה על המוכיח בגופו, רובין מצות עשה, מה איכפת לו אם חבירו יציית לתוכחתו או לא, וכי ישתוק, ויעלים עינו ויעבור על מצות עשה? וכי אומרים לו לאדם חטא בשביל שיזכה חבירו? לכן חובתו להוכיחו גם אם יודע שלא ישמע לו. משא"כ אם חבירו עובר האיסור בשוגג, שכל חובת התוכחה היא לא מצוה שבגופו, וכל מה שצריך להוכיחו הוא מדין "ערבות", שם אנו אומרים שכיון שידוע לו שחבירו לא ישמע לו, מוטב שיהיו שוגגין. מפני שאדרבה אם יוכיחו והלה לא ישמע ויהיה מזיד, הרי מדין ערבות כאילו הזיק לעצמו. שעתה הוא הגורם לקלקול.

כח. לפי דברי האבני נזר האמורים, הרי שיש בנדון דידן, שמעצם חובתו של הגבאי היא להודיע על תקלה, כיון שהכל סומכים על הגבאי. לכן לכאורה על פי זה: חובתו של הגבאי אינה קשורה במה שחבירו יציית לו או לא. וכי אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירו? [יש לחלק שגם גבאי הערוב זה מדין ערבות שכך התחייבו]

²³ (לרבי אברהם בורנשטיין מסוכטשוב, נפטר בשנת תר"ע), הלכות נדוי וחרם סי' תס"א.

ההבדלים שבין דברי הפוסקים הקדמונים לנידון הערוב

כט. נגענו במעט בספרי הראשונים והאחרונים בדיון הסברא: "מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין", ובכל הדוגמאות לא הועלתה במפורש השאלה שבנדון שלנו. באמור עד עתה, ראינו שהשיקול דעת הוא איך להעריך את תוצאות המחאה והפרסום אצל מי שישמע אותו. לעומת זאת בנידון השאלה, ההערכה שונה. כאן בדין הערוב, ההערכה המוסכמת היא: שאצל חלק מן הציבור יביא הפרסום תועלת, במיוחד בשתי קבוצות, קבוצת המקפידים מאד, שבכל מחיר ובכל מצב יעשו את כל הפעולות כדי להפסיק באופן מוחלט את הטלטול בשבת זו. וכן אצל הקבוצה שטלטול החפצים הוא אינו הכרחי כל כך, ובקלות יחסית יכולים להסתדר בלא טלטול. אבל כנגד זה אנו יודעים בבירור, שישנם שתי קבוצות נוספות, האחת אלו שההודעה נמסרה להם במצב בו הם מוכרחים למצוא פתרון להעברת החפצים דרך מקום האסור, במיוחד בעלי מוגבלויות ואמהות הנושאות תינוקות, ועוד רבים אחרים הנושאים בכליהם חפצים נחוצים במיוחד. וכן קבוצה נוספת של "קלי דעת" שהקפדת ההלכה היא אצלם ברמה שאינה גבוהה, והם יזלזלו בהודעה, ובאיזה שהוא דרך הם ימשיכו לטלטל על אף ההודעה על ניתוק הערוב.

והשאלה שלפנינו היא האם זכותו [או חובתו] של האחראי על הערוב לשקול את הערכות של ריוח והפסד כלל ציבורי. ולהגיע למסקנא מה עדיף? האם עדיף להודיע על התקלה ויבוא ריוח לקבוצות שיקפידו ויפסיקו לטלטל, במחיר הפסד של הקבוצות שימשיכו לטלטל בזדון. או ההיפך, להמנע מן הפרסום, והציבור כולו ימשיך לטלטל בשוגג. במילים אחרות ניתן להוסיף כאן את הכלל הידוע "וכי אומרים לו לאדם חטא כדי שיזכה חבירך?" אם נפרסם הרי באיזה אופן אנו אומרים לקבוצה הנמוכה לחטוא כדי שיזכו הקבוצות המקפידות, או ההיפך בשתיקתנו אנו "אומרים" לקבוצה המקפידה "חטא" כדי שיזכו הקבוצות הנמוכות, ולא יעברו ב"זדון".

ל. אמנם בתשובות התשב"ץ²⁴ :

²⁴ לרבי שמעון בן צמח, חלק ב' ענין מז' (מהמאה ה-15).

ואילו הנחנו בני אדם על מה ששוגגין בכל יום היו מוסיפין שגגות ותפול התורה מעט מעט, ונראה לי גם כן, שזה לא נאמר אלא בדבר שכולם שוגגין כהיא דפ' חזקת ס' ב', בענין רבו פרושים בישראל, אבל בדבר שמיעוטן שוגגין מצוה למחות בידם, ואף אם יבואו להיות מזידין, כדי להזהיר לאחרים שלא יבאו לידי מכשול, דילפי מקלקלתא ולא ילפי מתקנתא, כדאיתא בירושלמי דמשקין (פ"ב ה"ב)²⁵.

הרי לנו מדברי התשב"ץ, אנו מוצאים להדיא את השיקול דעת המרחבי בענין מוטב שיהיו שוגגין, אכן כתב בלשונו "בדבר שכולם שוגגין", מול מיעוט השוגגין, והרבה נזהרים, ונראה גם כן מדבריו שבמקום שכולם שוגגים אומרים הסברא של מוטב גם אם חלק מהם ישמעו וינצלו לגמרי מן המכשול, כדי שלא לגרום זדון אצל האחרים. ודו"ק. (אילו סבור היה התשב"ץ שאין לגרום שגגה לחלק בכדי להציל מזדון לאחרים, היה צריך לנסח את דבריו באופן זה: "בדבר שכולם יהיו מזידין").

ל.א. לכאורה יש לחלק בסברא, בין המקרים המובאים בגמ', ובפוסקים, שם מדובר בעוברים על תקנות והלכות, ויש בזה מצות הוכח תוכיח, שהרי בודאי חובתם של מנהיגי הציבור להשליט את מצוות ה' על הציבור. וכי בכל דבר נעלה את הסברא "מוטב שיהיו שוגגין"? ולא נתקן דבר? במקרים אלו השיקול של מוטב שיהיו שוגגין צריך להיות הרבה יותר זהיר. לעומת זאת בנידון דידן, המדובר בהסרת מכשול, שהרי בודאי לא מדובר שהציבור מזלזל ח"ו באיסור טלטול, ואנו מתלבטים אם להוכיח אם לא, אלא מדובר אדרבה הציבור מקפיד על דיני ההוצאה, ומינה את הגבאים לעשות את התיקונים הנדרשים להיתר הטלטול, ואפילו תורמים מכספם לענין זה. האחריות של הגבאים לפרסם את התקלה נובעת רק מדין הסרת המכשול, לגלות לתושבים שבמצב הנתון השתנה הדין, ובמקום שהיה מותר, אסור.

ל.ב. אין אנו דנים על מקרה שהניתוק קרה בערב שבת, שאז בודאי המנהג לפרסם, כי הוא בכדי שכל אחד ואחד יעשה את המוטל עליו כדי להמנע מטלטול. כאן הדבר שונה, המדובר הוא בתוך השבת עצמה, שהנסיון מלמד כמה בלבול וחוסר ידיעה איך צריך להתנהג ברגע זה, והדבר גורם ממש לאנדרלמוסיה, ויעידו על זה מקרים רבים בהם נודע הדבר, שאפילו בעלי ידיעה רחבה בתורה,

²⁵ נראים הדברים שבענין הערוב, נחשבים כולם כשוגגין, מפני שאף אחד אינו יודע בבירור שהערוב קרוע.

פרסום תקלות בערוב שנודעו בשבת

יבואו ח"ו לכלל טעות. מקרה זה ודאי יותר קל, ומחייב להפעיל את הסברה של "מוטב שיהיו שוגגין", ו"שב ואל תעשה" עדיף, ולכן לא לפרסם.

לג. גם לכאורה אם ידע הציבור, שזוהי הנהגת גבאי הערוב, וגם ידעו (לאחר מעשה) כמה פעמים קרתה התקלה המדוברת, יוכל כל אחד ואחד לחשב בעצמו אם כדאי לטלטל אם לא, כי בכל פעם שהוא מטלטל יודע הוא שישנו סיכון מסוים שהערוב מקולקל. והרי בודאי גם יתכן שהערוב התקלקל, ואף אחד לא יידע מזה. ולכן מי שמטלטל לוקח את הסיכון הזה על אחריותו האישית, ואין לגבאי הערוב שום אחריות, על זה, אדרבה אחריותם כלפי הציבור הפחות ירא שמים, שהרגלם לא ירתיע אותם מלטלטל גם באיסור. ולכן זה גם שונה מנידון המובא באגרות משה להלן.

גדולי ירושלים הורו שלא לפרסם תקלה בערוב כשארעה בשבת עצמה

לד. בספר שמירת שבת כהלכתה²⁶ כתב: "אם אי אפשר לתקן את הערוב בשבת – מוטב שלא להכריז ברבים שאסור לטלטל, אבל יודיע על כך לצנועים, שמובטח לו שישמעו בקולו". ובהערה ס"ק קל"ט הביא משם הספר מחשבות בעצה סי' טז' ע"ש: "שאם נקרעו החוטים ברחוב "זה כנגד זה", אולי דצריך להכריז ברבים, ומהגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל שמעתי, דמוטב לא לפרסם בכל אופן, כי רבים לא ישמעו בקולם, ומוטב שיהיו שוגגים. וקיל משוגגים כיון דהוי כמתעסק בדרבנן. כמבואר בשבת עג' א', מכיון שחושבים שהטלטול במקום מותר, וחושבני דאין זה דוקא למי שטועה בראייתו, אלא הוא הדין כשטועה מפני שמעמיד את הערוב על חזקתו". וכן עיין בספר "נתיבות שבת"²⁷ שכתב:

"וראיתי בספר בטוב ירושלים (מהגאון רבי בן ציון ידלר זצ"ל שהיה ממונה על העירובין בירושלים עשרות בשנים) בשם הגאון האדר"ת זצ"ל שאם נתקלקל הערוב בשבת, מוטב שלא לפרסם, מטעם מוטב שיהיו שוגגין, וכן סיפר לי אאמו"ר ז"ל בשם הגאון רבי דוד בתר"ן זצ"ל שמיחה במי שהכריז בבית הכנסת בליל

²⁶ סי' יז' סעיף לד', לפי סדר הסימנים בדפוס החדש שיצא לאור בשנת תש"ע.

²⁷ מהגאון רבי יעקב בלוי שליט"א בפרק ט"ו בהערות ס"ק ק"ג.

שבת קודש שהערוב מקולקל, מטעם זה²⁸, וגם בקצות השלחן סימן קה' בבדה"ש ס"ק כו', משמע שנהגו שלא להכריז, וכן כתב בספר שמירת שבת כהלכתה סוף פרק כז' בשם הגרשז"א מטעם מוטב שיהיו שוגגין, ואפשר שאם רואה חבירו מטלטל דברים שאינם צריכים לו, ובודאי ישמע לו, ראוי להודיע לו, ולאידך גיסא במקום שיש צורך גדול, אין להודיע, כעין שמצינו גבי הרואה חבירו לבוש כלאים בשוגג, שאין צריך להודיע לו בשוק משום גדול כבוד הבריות, והרי גם במקומותינו במקום שעושים על ידי צורת הפתח וכיוצא בזה, וסומכין על זה למלטל הוא מפני שסוברים שאין חשש רשות הרבים, דאילו במקום חשש רשות הרבים אין מועיל תיקון זה, ופשוט שבמקום שיש חשש רשות הרבים ועושים תיקון המועיל לרשות הרבים שיש חשש דאורייתא, פשוט שאין לסמוך על טעם זה, ולא על טעם דמוטב שיהיו שוגגין, שלא נאמרו במקום חשש איסור דאורייתא" עכ"ל.

לה. גם זכור לי שאאמו"ר הרה"ג ר' יעקב גרשון הלוי קצנלנבוגן זצ"ל²⁹ אמר לי (בכמה הזדמנויות) בשם הגאון רבי צבי פסח פראנק זצ"ל³⁰, שהורה שלא לפרסם על תקלה בערוב שארעה בשבת, מפני הסברא הנ"ל של מוטב שיהיו וכו'.

לו. אם כן, הדברים ברורים, שמנהגי ירושלים הקדמונים, מזה למעלה ממאה שנה, שנהגו על פי פסקיהם של גדולי ירושלים, שבמקום שנקרע הערוב בשבת, לא לפרסם הדבר ברבים, מפני הסברא של מוטב שיהיו שוגגין ולא יהיו מזידין.

לז. בספר "חוט השני" להגאון רבי שמריהו נסים קרליץ, בקונטרס מלאכת מחשבת, כתב שהמנהג כשנקרע הערוב מקפידין להכריז על כך, על אף שהמטלטל נחשב למתעסק. וכן נדפס בספר

²⁸ לאחרונה, יצא לאור הקונטרס השנתי "אוצרות ירושלים" שנת תשע"א הביאו שם הנהגות של הגאון ר' דוד בהר"ן, והביאו בשם הגאון רבי יעקב בלוי שר' דוד בהר"ן גער בזה שפרסם ואמר לו: "מוציא דבה הוא כסיל". וכך כתב שם: בעמוד סח': וידועים דברי הנתיבות המשפט סי' רלד' סק"ג דאין חטא בשוגג באיסור דרבנן, ובס' חמדת יחזקאל עמ' שמג' הביא בשם רבי מרדכי ויספיש שליט"א בשם הגאון רבי ישראל יעקב פישר זצ"ל שדעתו דגם בבית הכנסת שייך האי טעמא דמוטב שיהיו שוגגים ואל יהו מזידין כי ישנם כאלו אשר יש להם חפצים יקרים בכיסם ומסתמא מוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידין, ואף שרובם ודאי ישמעו ולא יטלטלו, ועי' פ"ת סוף יו"ד לענין יום ליקוט עצמות אביו, שאין לגלות לבן עי"ש, אכן בס' ארחות רבנו (עירובין א') מובא שכאשר נקרע הערוב בבני ברק ציוה החזון איש להכריז בכל הבתי כנסיות שהערוב קרוע. עד כאן מהערת המביא באוצרות ירושלים.

²⁹ אבי, הרה"ג ר' יעקב גרשון הלוי קצנלנבוגן זצ"ל, בן הגאון הירושלמי הנודע רבי רפאל א. י. הלוי זצוק"ל, שימש שנים רבות בהנהגת עניני הציבור בירושלים, כולל מערכת העירובין הכללית, בכל דבר בעניני ההלכה הציבורית לא סר מפסקי רבה של ירושלים הגאון רבי צבי פסח פראנק זצוק"ל, והיה יד ימינו.

³⁰ נלב"ע כ"א כסלו תשכ"א.

פרסום תקלות בערוב שנודעו בשבת

"ארחות רבינו" מהגאון החזון איש שהורה לפרסם איסור הטלטול כשנקרע הערוב (הובא בהערה לעיל). אבל, לכאורה שאין לנו עדות, מתי ארע ניתוק הערוב, ואולי מה שהורה החזון איש לפרסם האיסור טלטול היה כשנקרע הערוב בערב שבת, ואז הפרסום יציל הרבה מן המכשול, שבודאי רובא דרובא בלא ספק יראי השם יקפידו בכך, משא"כ אם נקרע הערוב בתוך השבת, והאפשרות להודיע לרבים היא בתוך בית הכנסת, כשכבר רבים נמצאים שם בתוך השבת שהביאו אתם חפצים אסורים בטלטול, והמכשול גדול, שמא גם החזון איש היה פוסק שלא לפרסם מאותו הטעם שפסקו גדולי ירושלים. וכך ידוע ומפורסם בירושלים, שבכמה פעמים יחידים שנקרע הערוב סמוך לשבת ממש, ולא היה סיפק לתקנו מחמת מזג האויר וכדו' פרסמו בכלי התקשורת על התקלות בערוב.

אין ידוע פסק הלכה מפורש, ממרן הגאון רבי משה פינשטיין זצוק"ל, בעל "אגרות משה", בדבר פרסום תקלה בערוב

לח. שאלתי ובררתי אצל כמה מראשי הישיבות תלמידי חכמים, כמו כן גם אצל הדיינים ומורי ההוראה בארצות הברית, לברר פסק ההלכה בנידון דידן שהערוב נקרע בשבת עצמה, והפרסום יכול להיות רק בבתי הכנסת בזמן שכל הציבור כבר נמצאים בבתי הכנסת, על חפציהם, האם שאלה מעין זו באה לפני מרן הגאון רבי משה פינשטיין זצוק"ל, האם ידוע פסק הדין שלו בנידון זה? והאם קיים איזה מנהג בזה ברחבי ארצות הברית?

לט. גם שאלתי את הגאון הרב אהרן פעלדער שליט"א מפלדלפיה³¹ שהיה מנאמני ובאי ביתו של הגאון בעל אגרות משה זצוק"ל, האם ידוע פסק מפורש בענין פרסום תקלה בערוב שחלה בשבת עצמה. והשיב לי הרב פעלדער שליט"א, כי לא ידוע לו שנשאל רבינו פעם על ענין זה ואין ידוע פסק מפורש בענין. גם אמר לי ששאל את הגאון ר' דוד שליט"א בנו של הגאון רבי משה פינשטיין זצוק"ל, וגם הוא השיב לו שלא ידוע לו שנשאל אביו אודות זה ועל פסק בנידון.

³¹ הרה"ג ר' אהרן פעלדער שליט"א, מתלמידי המובהקים והמקורבים למרן הגאון רבי משה פינשטיין זצוק"ל, בקי וידוע בפסקי ההלכה שנשאל בעל האגרות משה ואשר השיב עליהם. מרא דאתרא בבית הכנסת בני-ישראל אוהב צדק חבר בית הדין דפילאדלפיה ובעמ"ס שאילת אהרן ורשומי אהרן ועוד.

מ. עוד אמרו, שידוע פסק ההלכה של בעל אגרות משה בענין המחאה בהפסק תקיעות השופר בראש השנה³². שם העלה מרן זצוק"ל שיש למחות בציבור שלא לדבר, גם שבתוך הקהל כאלה שגם שימחו בהם, ימשיכו לדבר ולהפסיק בין התקיעות, אבל לדמות ענין פרסום תקלה בערוב לענין המחאה בראש השנה שלא לדבר בין התקיעות דמוסף. וחילוקים רבים בזה, ואין הנדון דומה לראיה כלל ולכן ברור שבמקרה שנפסק הערוב בשבת עצמה, וכבר באו אנשים לבית הכנסת עם טלטול, אין להודיע כלל. וכמו שפסקו גדולי הפוסקים בירושלים. וכן המנהג בארצות הברית שלא להודיע כנ"ל. והדברים פשוטים הם, ואין עוררין על זה.

מסקנת הדעות המפורשת בנדון שאלתנו

- א. אם כן, לפנינו שאלה מפורשת שנשאלו גדולי ירושלים, בענין תקלה בערוב שארעה בשבת, וכלם כאחד ענו שאין לפרסם דבר התקלה מפני החשש של מוטב שיהיו שוגגין, אף שלא מצאנו בפוסקים אריכות דברים בשאלה מעין זו, דהיינו מה עדיף, האם לפרסם דבר האיסור והמכשול, כדי להציל את אלו היראים ואשר בקל יוכלו להנצל מאיסור דרבנן בשוגג, אף שידוע בבירור שחלק מהשומעים לא יקפידו על הטלטול, ויכשלו במזיד, או דלמא עדיף שכל הציבור כולו יעבור בשוגג. ובכל זאת העריכו הפוסקים גדולי התורה בירושלים, שלענין הערוב שניתק בשבת, שלא לפרסם.
- ב. אין ידוע פסק מפורש לא בכתב ולא בעל פה ממרן הגאון רבי משה פינשטיין זצוק"ל בשאלת פרסום תקלות בערוב שחלו בשבת.
- ג. גדולי הרבנים, הדיינים וראשי הישיבות. היודעים את מנהגי הקהילות בארצות הברית, דעתם גם כן כפסק ההלכה של חכמי ירושלים, שתקלה בערוב שארעה בשבת עצמה אין ראוי לפרסם מפני החשש של "מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין".
- ד. גם הפנינו מכתב שאלה להגאון רבי משה הינמאן שליט"א רב בית הכנסת ד"אגודת ישראל" וראש מערכת הכשרות STAR-K באלטימור ארצות הברית. ובתשובה קבלנו פרסום באנגלית, שכתב אחד מן התלמידי חכמים המובהקים, מבית מדרשו של הרב משה הינמאן. שכמדומה הוא על פי דברי שמירת שבת כהלכתה פרק יז' סעיף כה'.

³² יבואר להלן.

Appropriate Conduct When Word Spreads on Shabbos, "The Eruv is Down."
 Edited by Rabbi Moshe Heinemann. Written by Dr. Bert Miller,
 founding Eruv President 1975-1994, Volunteer Director of Operations 1997-present
 (This article appeared originally in Baltimore's Aguda Newsletter, Elul 5763.)

**SHAIMOS
PAGE**

INTRODUCTION. To fully understand the prohibition of carrying (Hotzaa) on Shabbos, one must first understand the concept of the four Sabbath domains. Consult *Shmiras Shabbos K'Hilchasa* (available in English translation), chapter 17. This guide focuses entirely on carrying in the Sabbath domain called a Carmelis because Baltimore, according to some opinions, does not contain an area which qualifies as the Sabbath domain called a Reshus HaRabbim. In Baltimore, according to those opinions, many areas not enclosed by walls or partitions, e.g. streets and sidewalks, qualify as a Carmelis. Most lawns qualify as a Carmelis. The Shabbos violation of carrying/Hotzaa occurs when one has carried a distance of (at least) seven feet in a Carmelis, or when one has carried between an enclosed area and a Carmelis. The carrying violation occurs whether one "transports" something in his hand, his mouth, his pocket, on his head, in his hand, in his shoe, hanging from a hook attached to his belt, or pushes a carriage, etc. There is no difference whether one 1) finds himself inadvertently carrying an item outside of an Eruv or 2) learns, while he is carrying within a Carmelis inside the Eruv's boundaries, that the Eruv was not kosher.

I. YOU HEAR FROM A RELIABLE PERSON THAT THE ERUV MAY HAVE BECOME NOT KOSHER OR YOU HEAR A RUMOR THAT THE ERUV HAS DEFINITELY BECOME NOT KOSHER. Occasionally, a well-meaning adult notices something and suspects or concludes that the Eruv has become not kosher when, in fact, it is kosher. Therefore, if you hear a rumor that the Eruv has become not kosher on Shabbos, you have no obligation to believe this information. However, since the rumor may turn out to be true, it may be preferable, depending upon the circumstances, to avoid carrying. You must believe that the Eruv has become not kosher on Shabbos only when you have heard the report from a person in authority, such as an Eruv inspector, or someone who heard the news from him, etc. If there was no official announcement at the beginning of Shabbos that the Eruv was kosher at that time and there was reason to suspect that it was not kosher, you may not assume that the Eruv is kosher until you have heard reliable information that it is kosher.

II. YOU RECEIVE RELIABLE INFORMATION THAT THE ERUV IS "DOWN/NOT KOSHER." Privately, tell those people you know who are meticulous in Mitzvos (*Shmiras Shabbos K'Hilchasa* 17:25) that the Eruv is not kosher. If you observe a person, who is meticulous in Mitzvos, carrying in a Carmelis, inform him privately that the Eruv is not kosher. **CAUTION. If his knowing the news will create an extreme problem, e.g. he is transporting a baby, delay your news until he has reached (gone inside) his destination.**

III. SABBATH DISRUPTIONS RESOLVABLE WITH HELP FROM A NON-JEW. There are five circumstances that permit a Jew to request a non-Jew to carry on Shabbos. These are 1) slight illness, e.g. carry a door key to obtain required medication; 2) Hefsed Meruba-potential significant monetary loss, e.g. carry in a valuable item from outside which may become ruined in the rain; 3) Tzorech Mitzva-religious need, e.g. carry a Sefer to a Shiur; 4) Tzorech Rabim-need of several people, e.g. carry soda from a caterer's truck into a Shul; and 5) Tzorech Gadol-significant need, e.g. carry keys to provide home entry, carry food to a stranded child or a child to food.

IV. PACHOS PACHOS MAY-ARBA AMOS. (explained in detail in *Shmiras Shabbos K'Hilchasa*, 18:52.) This is a procedure where a Jew carries less than 7 feet, stops briefly to rest, walks another distance less than 7 feet, stops to rest again, carries again, stops again, etc. This procedure, however, does not permit carrying an object from an enclosed area such as a home or a Shul, to or through a Carmelis such as "the street." Preferably, one should consult his rabbi before either enlisting the help of a non-Jew to perform a Melacha or carrying Pachos Pachos May-arba Amos.

עוד כתב לי הרב מרדכי פרנקל במענה למכתבי:

הראתי מכתבך למו"ר ר' היינעמאן שליט"א, והוא אמר לי ג' דברים:

א. אם אדם אחד בא באמצע השבת ואומר שהעירוב מקולקל, אין צריך להאמינו ולקבל דבריו. בדרך כלל, סתם בני אדם אינם יודעים איזו חוטים הם חלק מהעירוב ואיזו חוטים אינם מן העירוב, ואף אם יודעים דבר זה מ"מ אינם יודעים הלכות עירובין ואינם יודעים מה מעכב ומה אינו מעכב, וכ"ש נשים וכ"ש מחללי שבת אינם יודעים מה הם אומרים.

ב. אם אכן נתברר שהעירוב נפל באמצע השבת, צריך הרב של האיזור להחליט אם כדאי לפרסם דבר זה או לא כדאי, ואין לנו לתת כלל מוחלט בזה לכל העולם, שהרי יש מקומות שאפשר להודיע לכל השכנים בקלות שהעירוב מקולקל, ויש מקומות שאי אפשר להודיע דבר זה לכל בני אדם.

ג. כשהרב של השכונה מחליט האם לפרסם שהעירוב מקולקל, עליו לזכור הכלל שמסרו לנו רבותינו מוטב שיהיו שוגגים וכו', וכמו שכתבו הפוסקים שלפעמים מוטב שלא להודיע שהעירוב מקולקל.

מרדכי פרנקל

**עיון בתשובת הגאון רבי משה פינשטיין זצ"ל
להודיע לציבור המתפללים שלא להפסיק בין
תקיעות השופר בר"ה, העוסקת בסברת "מוטב
שיהיו שוגגין"**

א. ב"אגרות משה"³³, דן הגאון רבי משה פינשטיין זצ"ל, אם ראוי להכריז בראש השנה בבית הכנסת קודם התקיעות, שאסור להפסיק בדיבור עד סוף התקיעות דמעומד. מאחר ובבית הכנסת מתפללים רבים, אשר לגביהם, "מוטב שיהיו שוגגין משיהיו מזידין", שהרי אפילו שישמעו שאסור לדבר ידברו, ונמצא שאילו לא יכריזו על איסור הדיבור, ידברו בשוגג, ואם יכריזו, ימצאו חלק שעל אף האיסור ידברו, ומוטב וכו'.

ב. בתוך הדברים העלה שם בעל אגרות משה, ספק לומר שמאחר ויש דעה שאין איסור להפסיק בדיבור בין התקיעות, ונמצא שגם המזידיים שידברו, אינם עוברים על איסור ממש. ולכן עדיף להכריז בכדי להסיר מכשול מאלו היראים, ואותם שלא ישמעו בקול הרב, אינם נחשבים למזיד מפני

³³ אורח חיים ב' סי' לו'.

פרסום תקלות בערוב שנודעו בשבת

הדעות המקילות. ולעניננו בנדון הערוב, כיון שאין הכרע ברור שאסור לטלטל, שהרי לא תמיד נקרע הערוב, הרי שראוי להכריז שאסור לטלטל, ואלו שלא ישמעו לקול הרבנים, לא יעברו במזיד מפני שיתכן שהערוב כשר.

ג. מצד שני העלה בעל אגרות משה, אדרבה, כשיכריזו על איסור הדיבור באמצע התקיעות, וחלק מן הציבור יעבור על הוראת הרב, הרי מצד מחשבתו של המתפלל שהדבר אסור ממש, ואינו יודע שיש דעות המקילות, וממה ששמע חושב שהדבר אסור ויש על זה עונש, אף שבעצם אינו איסור ממש, וכדדריש ר"ע בקידושין דף פא, וכשלא יכריזו יהיה רק שוגג בדבר, שהוא רק חומרא בעלמא. שאולי לא יענש על זה, ואין להכריז. ואם כן גם לעניננו בנדון דידן, הרי אם נכריז שאסור לטלטל, יסברו המקילים שאסור בתכלית ללא פקפוק, ובכל זאת יעברו במזיד מכל מיני קולות והוראות היתר. והוא חמור הרבה.

ד. ומסיק ה"אגרות משה", וכתב שאין בידו להכריע לעת עתה בספק זה, ולכך מסיק שם וכתב וז"ל: "ולכן יש לעשות כדלעיל, שאם אפשר שיקבלו איזה מהשומעין צריך להכריז – שאסור להפסיק, ואם ידוע שכל האין יודעין הדין, לא יקבלו, אין להכריז". כלומר, אין להעדיף את שגגת הכלל על פני מזיד של חלק מן הקהל, והחובה להכריז איסור כדי להציל את יראי השם מן המכשול, אפילו במחיר של האחרים שעל ידי זה יהיו מזידים.

ה. ספקו ופסקו של הרב פיינשטיין זצ"ל דומה מאד לנידון דידן, ונרחיב מעט, הרי הספק העומד לפנינו בשאלתנו בענין הערוב היא: האם מותר לאלו היודעים על מצב הערוב להסתיר את המידע, מתוך ההנחה של מוטב שיהיו שוגגין. הספק כאן הוא מורכב, שהרי חלק מהציבור בדרך כלל היותר מחמירים, בודאי יקשיב וישמע ויזהר שלא לטלטל, ומצד שני חלק אחר מן הציבור לא יעמוד בנסיון וימשיך לטלטל ונמצא שאנו גורמים לו זדון, והשאלה היא האם עדיף לפרסם האיסור כדי להציל את החלק האחד ממכשול. ואת החלק השני בגרימת זדון, או עדיף שלא לפרסם וכל הציבור כולו יהיה בבחינת שוגג? ונידון זה לכאורה דומה להכרזה המדוברת בשאלתו של הגר"מ פיינשטיין שלא להפסיק בדיבור בין התקיעות, שחלק מהציבור יקפיד ויזהר שלא לדבר, וחלק אחר ימשיך בהרגלו וידבר בזדון. ואם פסק הרב פיינשטיין שחובת הרב להודיע על איסור הדיבור בין התקיעות הרי שהעדיף את הסרת המכשול מחלק האחד גם במחיר של זדון של החלק השני. והוא הדין והסברה בנדון הערוב, עדיף לפרסם את דבר המכשול שבערוב הנוכחי, כדי להציל את המקפידים מן המכשול, גם במחיר של זדון אצל החלק שאינו מקפיד כל כך.

חילוק הדין בין ספיקו של בעל אגרות משה לנדון תקלה בערוב שהתגלתה בשבת קודש

א. ננסה לעיין באריכות תשובתו של הגר"מ פינשטיין, כדי לעמוד על דקדוק ההלכה.

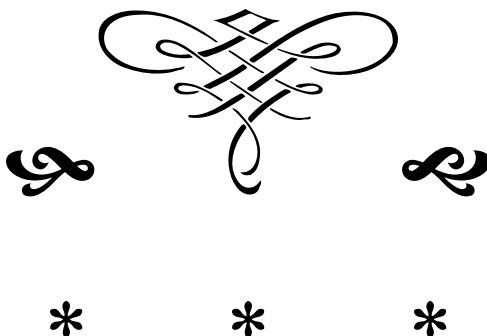
ב. מתוך דברי האגרות משה נראה שפסק ההלכה למסקנה מבוסס על שני צדדים, כלומר, בענין הדין של הפסק הדיבור בין התקיעות, שאינו מוסכם לכולי עלמא, האם אומרים בו הדין של "מוטב וכו'", שתי ספיקות:

א. הספק הוא בדין התקיעות: במקום שיש לתלות בדעת המקילים, שמא עדיף למחות, כיון שלעולם לא יהיו המדברים עוברים במזיד על הדין, שהרי ישנה דעה מקילה, ולכן לא מתקיימת הסברה: "משיהיו מזידין". או דוקא ההיפך, גם השוגגין המדברים, חובתם נמוכה למדי שהרי ישנם דעות מקילות ואינם רואים בדיבור בין התקיעות כהפסק, ולכן דרגת השוגג נמוכה, מצד שני אם נכריז שאסור לדבר, אלו שידברו לא ידעו את דעת המקילים, וכשיעברו יחשבו כעוברים במזיד על דברי הרב.

ב. בדין מוטב וכו', מה שאמרו שמוטב שיהיו שוגגין, האם הכוונה גם לחלק מן הציבור, דהיינו מה יש להעדיף, האם להעדיף שכל הציבור יעבור הדין בשוגג, יותר מאשר שחלק ממנו ינצל ולא יעבור, וחלק האחר יכשל ויעבור במזיד. ושתי הספיקות האלו בזה אחר זה מעלות את המסקנה של הרב פינשטיין, שבמקום שידוע שכל אלו שאינם יודעים הדין, יכשלו, בודאי לא לפרסם, גם לכאורה אולי יש כאלו היודעים את ולא ישמעו, הדין בודאי מוסכם שלא לפרסם, כדי להשאירם בשוגג, לכן אפילו במחיר שחלק מן הציבור שכח ההלכה, ולכאורה ראוי להזכיר להם. עדיף שלא לפרסם מכח הספק הראשון, שהרי מי שטועה לא עובר על דין מפורש, שהרי יש מי שמיקל. ולעומת זה אם יש בציבור מי שאינו יודע וישמע לתוכחה, הרי שעתה עומדות שתי ספיקות המחייבות פרסום, אולי בנדון ההפסק בין התקיעות בין כך צריך תמיד להזהיר, ב. שמא בציבור מעורב שישנם שתי קבוצות, נעלמות, האחת ישמעו לתוכחה, והאחרת יזידו, לעבור במזיד. תמיד צריך להזהיר השומעים גם במחיר מזיד לאלו שאינם שומעים. ודו"ק.

ג. נידון דידן בערוב, שונה מדין הדיבור בין התקיעות, וברור שכשהערוב מנותק אסור לטלטל, ולפנינו רק ספק אחד, האם שיקול דעת מעורב, דהיינו שברור בין הציבור כאלה שישמעו ויזהרו, וכנגד ברור שבין הציבור כאלה שבאיזו צורה יעברו במזיד. וכשיש ספק אחד אין לנו הכרעה בדעתו של הרב פינשטיין. ושב ואל תעשה עדיף.

ד. מנגד מצאנו שאלה מעין זו העוסקת בדבר ההכרזה בבית הכנסת על איסור הדיבור באמצע התקיעות בכל תפילת המוסף של ראש השנה, ושם הכריע הגאון רבי משה פינשטיין שעדיף להכריז. אבל כמו שהראנו שפסק דינו של מרן בעל האגרות משה עוסק בנדון שיש חילוקים בין נדון הפסקה בין התקיעות לבין נידון טלטול כשהערוב קרוע. ושמא גם בעל אגרות משה אילו היה נשאל בכעין זה יתכן שהיה פוסק למעשה שלא לפרסם.

מסקנת הדיון והדין לערוב לואר מריון פנסילבניה

המסקנות, מתיחסות לערוב של לואר מריון בלבד. מאחר ואנו יודעים את צורת ההתקנים, שנעשו בחוזק וביציבות, ולא בקל הם מתקלקלים. החשש של תקלה שתחול בשבת עצמה הוא מיעוט דמיעוט שאינו מצוי, ובדרך כלל אין לחוש לתקלות, ויש לסמוך על החזקה.

א. במדה ובבדיקה השבועית קודם השבת נמצא הערוב תקין, וכבר פורסם לציבור שהערוב תקין, והתקלה נתגלתה בשעה מאוחרת, ועל פי הערכה כבר אין שהות לציבור להתכונן למצב של איסור טלטול, אין להודיע הודעות ציבוריות ואין לפרסם בשום צורה.

ב. אכן מותר, ובמדה מסוימת גם רצוי, ללחוש לאזני צנועים – אותם ששיקול הדעת מלמד, שהם: א. מקפידים במצוות. ב. יש להם היכולת בצורה קלה להמנע מטלטול. ג. הם יודעי סוד ולא יספרו לאחרים.

ג. בפרסומים כלליים על התקני הערוב ועל הבדיקות, ראוי לפרסם את ההנהגה האמורה, לפיהם: "אין נשיאי וראשי הערוב מפרסמים תקלות שחלו בשבת. על פי הוראת הרבנים".

ד. פעם בתקופה, ראוי למסור דו"ח לציבור על מספר הפעמים בהם התגלתה תקלה בשבת עצמה, בכדי שכל אחד ואחד יוכל לשער בדעתו עד כמה סיכונים הוא לוקח על עצמו כשהוא מטלטל בשבת.

שיקולים של "חזקה" ו"רוב". [הערה: לאחר בירור נוסף ומקיף על מידת התקלות באזור לואר מריון, התברר כי נכון למצב הנוכחי, (חודש שבט תשע"א), בשנים האחרונות רמת התקלות נמוכה, ואין צורך להתיחס ולחשוש למספרים זניחים אלו].

ה. תקלה שארעה קודם השבת, במקרה בו אין די הזמן מספיק לתיקונו, אבל הזמן סביר כדי שהציבור ידע על התקלה, ויספיק להתכונן לאיסור הטלטול, בודאי שיש להודיע על דבר התקלה בכל דרך אפשרית. ובתנאי כאמור, ששיקול הדעת מורה שההודעה והפרסום יגרום שהציבור יישמע יזהר ויקפיד להוראות הרבנים.

פרטים נחוצים

א. הכביש הראשי סיטי אוניו העובר מעיר לעיר, המדרכה היא גבול הערוב, וברובה היא מחוץ לערוב, לכן אין לטלטל ברחוב זה כלל.

ב. היקף הערוב בלואר מריון פנסילבניה, נעשה והותקן באופן שלהרבה שיטות אין בו חשש "רשות הרבים" דאורייתא, ולכן דינו ככרמלית מדרבנן. בהיקף הערוב נעשו תיקונים רבים והידורים, כדי לצמצם את המכשול, כולל התקנים ומחיצות, חיבורים לתל המתלקט ועוד. הכל בכדי שיהיה "העומד מרובה על הפרוץ", כדי שלא להכשל ח"ו בחשש איסור רשות הרבים דאורייתא.

ג. מסקנת הדין בדברים האמורים, הם רק בבחינת הצעה לתלמידי החכמים ולמורי ההוראה, בלואר מריון פנסילבניה. והם שיקבעו את ההלכה למעשה.

וה' יצילנו משגיאות.

אברהם משה הלוי קצנלנבוגן

הרב הפוסק והאחראי לעירוב העיר
ירושלים עיה"ק

עיקרי הדינים באפשרות לטלטל חפצים בשבת – בדרך לבישה. במקומות שאין בהם ערוב תקין. וגם אין בהם חשש רשות הרבים מן התורה

עייין בשמירת שבת כהלכתה פרק יח' (על פי מהדורת שנת תש"ע) כתב הדינים הנוהגים ב"כרמלית" (אין לסמוך על הדברים האמורים להלן ברשות הרבים) אם אין בו ערוב. וראוי לעיין וללמוד היטב פרטי ההלכות שם, ודברים אלו הם על פי פסקי ההלכה שבספר הנ"ל.

א. אסור להוציא שום דבר מרשות יחיד (רשות יחיד=מקום מוקף במחיצות) לרשות רבים ("רשות רבים" = מקום שאינו מוקף במחיצות – כאמור הנחשב ל"כרמלית" ואין כוונתנו לרשות הרבים מן התורה), או להעביר שום דבר ברשות רבים למרחק של ד' אמות (=כשני מטר ובמדות ארה"ב = 6 רגליים ומשהו). איסור זה בין שהדבר נמצא בידיו, או בכיסו או בפיו.

ב. כל דבר שהוא בגד, והוא לובשו בדרך לבישתו, ובאופן שאין לחשוש שמא יפול ממנו ויבוא לטלטלו ד' אמות³⁴, מותר להוציאו מרשות יחיד לרשות רבים, וכן לטלטלו ולהעבירו ד' אמות ברשות רבים.

ג. מקל הליכה (או הליכון), מי שאינו יכול ללכת בשום אופן ללא המקל, מותר לו לצאת לרשות רבים ומקלו בידו. מי שאפשר לו ללכת ללא עזרת המקל, והוא נועד רק להקל על ההליכה, אסור לטלטל ולהוציא את המקל³⁵.

ד. מותר לצאת לרשות רבים בשרשרת או צמיד בריאות (נגד כאבים ריאומאטיים) וכן בפרותזה, או בשיניים תותבות או במתקן לישור שיניים³⁶.

ה. מותר לצאת במשקפיים אם נוהג להרכיבם תמיד, (גם אם הם לנוי, יש מקום להקל). אבל אסור לצאת במשקפי קריאה אפילו מורכבות על אפיו, שהחשש קרוב לודאי שיבוא להסירם ולטלטלם ד' אמות. משקפי שמש שנועדו רק כדי להגן על עיניו מקרני השמש, אין לצאת בהם בשבת.

ו. שעון יד שעל ידו, והוא נחשב למשתמש כתכשיט, (שאינו מסירו גם אם יפסיק לפעול), מותר להוציאו ולטלטלו, ובשעון רגיל (שאינו נחשב לתכשיט) שעונד על ידו, המיקל לטלטלו אין למחות בידו כי יש לו על מה לסמוך³⁷.

ז. כל דבר שהוא צורך הבגד, או משמש לבגד, או דרכו להיות מחובר לבגד, בטל לגבי הבגד, ומותר לטלטלו³⁸.

ח. ממחטות ניר, חד פעמי לקינוח, אסור בדרך כלל בטלטול והוצאה. בשעת הדחק, אם מצונן הרבה, והוא משום כבוד הבריות דמאיס, מותר, בתנאי שהוא מוציאו שלא כדרך הוצאה, כגון שמכניסה תחת מגבעתו או יכרוך סביב ידו, או יניחנה בין בגדו

³⁴ שש"כ פרק יח' ס"ג ובהערה כג'.

³⁵ שש"כ פי"ח, סעיף יג'.

³⁶ נראה, שהתקן שיניים שנועד לשמירת מצב, ומוציאו בזמן האכילה ולעתים גם בזמן הדיבור, אסור להוציאו בכל מצב.

³⁷ שש"כ שם סעיף כז' ובהערה קט', וק"ל. לשעון כיס שאינו ענוד על היד אין היתר כלל.

³⁸ שש"כ שם סעיף כט'.

לבשרו³⁹. ממחטה שאפשר לכורכה סביב צוארו או סביב פס ידו, מותר להוציאה ולטלטלה רק כשהיא כרוכה, באופן שיכול לקשור את קצוות הממחטה, קשר המותר על פי ההלכה⁴⁰.

ט. מפתחות, יכול להוציאם ולטלטלם, רק אם המפתח משמש כחלק מחגורה או סגירה של השרוול סביב ידו במקום הכפתור. (ראוי לציין כי ישנם הטועים החושבים א. די לתלות את המפתח בחגורה ללא שהמפתח בעצמו משמש כחלק מהחגורה, והוא טעות. ב. הם חוגרים את חגורת המפתח/ות בנוסף לחגורה הרגילה שכבר תומכת את מכנסיו, וגם הוא טעות, מותר להשתמש כחגורה רק באופן שהחגורה מסייעת ללבשו), לכן אם נזקק למפתח אחד, יכול לכרוך חבל או גומי הקשור מצד זה אל הצד האחר שיקיף את המתנים או את שרוול החולצה, (רצוי להכין את החגורה בערב שבת. ובשבת עצמה יכול לקשור רק "קשר שאינו של קיימא", דהיינו מה שנקרא קשר עניבה). ובמדה ויש לו שני מפתחות צריך לקשור חבל בין מפתח למפתח, בצורה שהמפתחות כולם הם חלק בלתי נפרד מחיבור החגורה.

י. בכניסה לביתו. מפתחות המשמשות לאדם כחגורה, בכניסתו לביתו יוריד את החגורה כשהוא עומד על מפתן הדלת, יפתח את המנעול, יחזור ויחגור את החגורה והמפתח, ואחר כך יפתח הדלת ויכנס⁴¹. גם לא ישאיר את המפתח תחוב בדלת בזמן שהוא פותח ונכנס לבית.

יא. תינוק או ילד. כל זמן שאינו מסוגל ללכת בעצמו, אין היתר לטלטלו או להוציאו. רק בדיעבד, כגון באופן שנודע לו על איסור הטלטול כשהוא כבר בדרך חזרה הביתה, ישארו על הידים "פחות פחות מד' אמות". ולקראת כניסתו לביתו, יעשה כל שביכולתו להמנע מלהכניסו בידי, אלא שהקטן יכנס בעצמו⁴².

יב. ילד, שהוא מסוגל לילך בעצמו שיעור הדרך הנצרך, = "חי נושא את עצמו", וקרה המקרה שהוא זקוק מאד מאד לעזרה, יכול לשאתו על הידים, בפחות פחות מד' אמות⁴³. ולקראת כניסתו לביתו יעשה כאמור בסעיף הקודם.

יג. אם הבחין שבכיסו דבר מה שאסור לטלטל, לא יפסיק ממהלכו, אלא תוך כדי הליכה ישמיטנו מכיסו בשינוי, ולא יקחנו בידו ויניחנו, ואם תפץ יקר ערך והוא חושש שיאבד, ישוב ויגביהו, וילך פחות פחות מד' אמות, (ועיין בסעיף הבא סדר העדפה בהילוך פחות פחות מד' אמות)⁴⁴. עד שמגיע לרשות יחיד, שם, אם אפשר יניחנו בחוץ עד מוצאי שבת, ואם אי אפשר יכניסנו כלאחר יד⁴⁵.

³⁹ ש"כ שם סעיף מח'.

⁴⁰ שם.

⁴¹ ש"כ שם סעיף נ'.

⁴² הכלל של "חי נושא את עצמו" אינו היתר גמור, בכל מקרה עדיין איסור דרבנן לטלטל קטן היכול ללכת בעצמו. וכתב המשנה ברורה באורח חיים סי' שח' ס"ק קנד' שאין למחות בהמון העם הטועים בדין זה, מפני הכלל של "מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין".

⁴³ ש"כ שם, סעיפים נה' – נו'.

⁴⁴ ש"כ שם סעיף נט'.

⁴⁵ ש"כ שם.

פרסום תקלות בערוץ שנודעו בשבת

יד. בכל הנ"ל, שהתירו ב"פחות פחות מד' אמות", עדיף שיעשה בשני בני אדם = זה מוסר לזה ומתקדם פחות מד' אמות, וכך הלאה. ואם אין שנים, לכל הפחות יעמוד ויניח החפץ מידי. ואם אי אפשר להניח החפץ, יעמוד מעט, כדי להפסיק בין ההליכה. (כאמור, הדברים לעיל בהליכה פחות פחות מד' אמות אמורים בכרמלית דרבנן, ולא ברשות הרבים דאורייתא).

טו. ממתקים וצרכי הקטן. מותר (בכרמלית), לתת לקטן סידור או שקית ממתקים, כדי שיקחם לבית הכנסת, לצורכו שלו (=הקטן), אבל אין היתר לתת לקטן חפצים שהם לצורך הגדול.

הדברים האמורים, באו כדי לעורר את המעיין, כי הפרטים רבים ומורכבים, ויש לברר אצל מורי ההוראה על כל פרט ופרט.

